

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ТА СТВОРЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ АРБІТРАЖІВ В УКРАЇНІ

ISSUES ON ACTIVITIES AND ESTABLISHMENT OF INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRATIONS IN UKRAINE

Петрович А.І., студентка V курсу
міжнародно-правового факультету

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Чевичалова Ж.В., к.ю.н.,
доцент кафедри міжнародного приватного права
та порівняльного правознавства

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті автори досліджують окремі питання, які виникають при створенні та діяльності Міжнародних комерційних арбітражів в Україні як альтернативних установ вирішення спорів, що виникають у відносинах міжнародної торгівлі. Авторами аналізуються чинне законодавство України, яке регулює відносини щодо створення та функціонування міжнародних комерційних арбітражів в Україні, здійснюється аналіз практики Міжнародних комерційних арбітражів і порівняння Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України з іншими світовими арбітражами. У статті вказано недоліки державних судів, а саме відсутність врегульованого порядку утворення міжнародного комерційного арбітражу в законодавстві України та переваги міжнародних комерційних арбітражів, зокрема конфіденційність, швидку процедуру розгляду справи, можливість обрання експертів на посаду арбітра, можливість формування складу суду, який розглядатиме справу, можливість продовження розгляду справи за такої необхідності, гарантію всебічного і повного дослідження матеріалів справи, гарантію винесення справедливого й аргументованого рішення; критерії розмежування міжнародних і внутрішньодержавних третейських судів, міжнародного комерційного арбітражу та міжнародного арбітражу; здійснюється дослідження порівняння державного процесуального законодавства та процедур здійснення розгляду справи міжнародними комерційними арбітражами. Авторами використовується інструментальний, порівняльний, дедуктивний і системний методи дослідження. Крім цього, авторами висловлюються власні думки щодо розвитку альтернативного позасудового способу вирішення спорів, що виникають у міжнародних приватно-правових комерційних відносинах.

Ключові слова: міжнародний арбітраж, міжнародний комерційний арбітраж, третейський суд, арбітражна угода, арбітражне застереження.

In this article, the authors explore particular issues that arise in the creation and operation of International Commercial Arbitrations in Ukraine, as alternative institutions for resolving disputes arising in international trade relations. The authors analyze the current legislation of Ukraine, which regulates relations on the creation and functioning of international commercial arbitrations in Ukraine, analyzes the practice of International commercial arbitrations and compares the International Commercial Arbitration Court at the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine with other world arbitrations. The article points out the shortcomings of the state courts, namely the lack of a regulated procedure for the formation of international commercial arbitration in the legislation of Ukraine and the advantages of international commercial arbitration, including confidentiality, quick procedure of the case, the possibility of election of experts to the position of arbitrator, the ability to form a court to hear the case the possibility of continuing the case consideration as necessary, a guarantee of a comprehensive and complete study of the case file, a guarantee of a fair and reasoned decision; the criteria for the delimitation of international and national arbitral tribunals, international commercial arbitration and international arbitration; a study comparing the state procedural legislation and procedures for conducting proceedings before international commercial arbitrations. In carrying out this research, the authors use instrumental, comparative, deductive and systematic research methods. In addition, the authors express their own views on the development of an alternative extrajudicial way of resolving disputes arising in private international legal commercial relations.

Key words: international arbitration, international commercial arbitration, arbitration, arbitration agreement, arbitration clause.

На сучасному етапі розвитку ринкової економіки та інтеграції української економіки в європейську економічну систему бізнесмени вже не обмежуються здійсненнями торгових операцій поза межами внутрішнього ринку. Так, одним із найбільш актуальних питань, що виникають у впорядкуванні відносин у сфері міжнародної торгівлі, є створення та функціонування міжнародних комерційних арбітражів, котрі здійснюють вирішення спорів, які виникають із відносин міжнародної торгівлі. Слід зазначити, що нині велика кількість іноземних компаній, які здійснюють комерційну діяльність, а також науковців у сфері міжнародного приватного права надають перевагу міжнародним комерційним арбітражам як альтернативним установам для вирішення спорів у відносинах міжнародної торгівлі.

Слід зауважити, що останніми десятиріччями спостерігається надзвичайно швидкий розвиток інституту міжнародного комерційного арбітражу як неурядової міжнародної установи, яка спеціалізується на вирішенні спорів, що виникають виключно з міжнародних комерційних угод і договорів, укладених між суб'єктами господарювання різних держав. Нині у світі діє близько 20 міжнародних комерційних арбітражів, як-то: Міжнародний суд арбі-

тражу (Франція), Арбітражний інститут Торгової палати Стокгольму (Швеція), Корейська комерційна арбітражна рада (Південна Корея), Корпорація судового арбітражу та посередницьких послуг (США), Китайський міжнародний торговельно-економічний арбітражний центр (Китай), Швейцарська арбітражна палата (Швейцарія), Віденський міжнародний арбітражний центр (Австрія), Міжнародний арбітражний центр Гонконгу (Гонконг – Китай), а також Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України (Україна).

Поява міжнародних комерційних арбітражів у світі безпосередньо пов'язана з принципом свободи договору. Українські компанії та їх іноземні контрагенти, укладаючи міжнародний торговельний контракт, мають вільно вибирати інституцію, якій підпорядкуватимуться можливі спори, що виникатимуть у процесі реалізації контракту, а також обирати право, за яким вирішуватиметься їх спір.

Розгляд спорів міжнародними комерційними арбітражами має ряд відмінностей над вирішенням спорів судами. Так, до переваг розгляду справи із застосуванням арбітражу більшість вітчизняних юристів, зокрема К. Курильченко, відносять конфіденційність, швидку процедуру

розгляду справи, можливість обрання експертів на посаду арбітра, можливість формування складу суду, який розглядатиме справу, можливість продовження розгляду справи за такої необхідності, гарантію всебічного і повного дослідження матеріалів справи, гарантію винесення справедливого й аргументованого рішення, зрештою, відносно невеликої вартості процедури розгляду справи [1].

Однак, на нашу думку, однією з найбільш вагомими переваг розгляду справ у міжнародному комерційному арбітражі є відсутність формалізації судового процесу, оскільки вирішення спорів проходить за фіксованою сторонами процедурою, направленою на найшвидше вирішення спору без можливих негативних наслідків для учасників справи. Крім цього, такий підхід для вирішення спорів більш цілісно забезпечує процесуальні права сторін на захист.

Ще однією перевагою міжнародних комерційних арбітражів є можливість вибору арбітрів сторонами. Сторони при обранні арбітражної установи, якій підпорядковуватимуться їх договірні відносини, мають можливість самостійно обрати тих арбітрів (суддів), які мають великий досвід щодо розгляду подібних справ. Крім цього, зумовити використання того законодавства, яке, на переконання сторін, дасть змогу останнім найбільш швидко та широко врегулювати ті спірні питання, що виникатимуть у сумісній роботі. Вказана перевага забезпечує високий рівень довіри до арбітрів, оскільки зумовлення персонального складу арбітражу, який вирішуватиме спори, дає змогу пересвідчитися в неупередженості того чи іншого арбітра.

На нашу думку, щодо переваг міжнародних комерційних арбітражів слід віднести і строки розгляду спорів. На відміну від державних судів, для яких часто встановлений максимальний строк розгляду спорів і можливості щодо затягування судового процесу, робота арбітражу направлена на найшвидше вирішення спорів і позбавлена процедурних обмежень, притаманних державним судам.

Однак найбільш суттєвою перевагою міжнародного комерційного арбітражу перед державними судами є конфіденційність, оскільки процедура розгляду спорів міжнародним комерційним арбітражем має приватний характер, на відміну від відкритого, публічного та гласного судового процесу. Процедура розгляду спорів є закритою, забороняється публікація арбітражних рішень без згоди сторін, арбітри зобов'язані не розголошувати інформацію, яка стала їм відомою у процесі розгляду спору. Це теж є істотною перевагою, якщо сторони зацікавлені у збереженні комерційної таємниці. Так, відповідно до ст. 29 Арбітражного регламенту Європейської економічної комісії ООН 1966 р. справа слухатиметься при відчинених дверях лише за умови, що обидві сторони цього вимагатимуть [2].

Але, незважаючи на велику кількість переваг міжнародних комерційних арбітражів, слід зауважити про наявність певних законодавчих проблем, які стосуються утворення міжнародних комерційних арбітражів, що розглядатимуться нижче.

В Україні, як і в багатьох інших демократичних державах Європи, діє власний Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України, який за кількістю й ефективністю розгляду спорів є одним із найавторитетніших міжнародних комерційних арбітражів Центральної та Східної Європи та включений у перелік організацій, які запрошуються на сесії ЮНСІТРАЛ та мають змогу висловити свою позицію з питань, що розглядаються Комісією ООН з права міжнародної торгівлі [3].

У нашій державі відносини щодо створення та функціонування міжнародного комерційного арбітражу регулюються Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж», Законом України «Про третейські суди», Типовими законами ЮНСІТРАЛ.

Відповідно до Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» міжнародний комерційний арбітраж є третейським судом, що здійснює свою діяльність згідно з Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж» і для вирішення якому можуть за угодою сторін передаватися: спори з договірних та інших цивільно-правових відносин, що виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо комерційне підприємство хоча б однієї зі сторін знаходиться за кордоном, а також спори підприємств з іноземними інвестиціями і міжнародних об'єднань та організацій, створених на території України, між собою, спори між їх учасниками, а так само їх спори з іншими суб'єктами права України [4].

Відповідно до Закону України «Про третейські суди» третейський суд – це недержавний незалежний орган, що утворюється за угодою або відповідним рішенням заінтересованих фізичних та/або юридичних осіб у порядку, встановленому цим Законом, для вирішення спорів, що виникають із цивільних і господарських правовідносин [5].

Таким чином, слід зазначити, що міжнародний комерційний арбітраж за своєю правовою природою є третейським судом, який, на відміну від звичайного третейського суду, у разі наявності відповідної угоди може здійснювати розгляд справи, які виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо комерційне підприємство хоча б однієї зі сторін знаходиться за кордоном, а також спори підприємств з іноземними інвестиціями і міжнародних об'єднань та організацій, створених на території України, між собою, спори між їх учасниками, а так само їх спори з іншими суб'єктами права України.

Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж» визначено, що його дія поширюється на всі міжнародні комерційні арбітражі, які територіально знаходяться на території України, й у визначених Законом випадках на інші арбітражі поза межами держави. Однак вказаним законом не врегульовано порядок створення міжнародного комерційного арбітражу, окрім як при Торгово-промисловій палаті України. Не встановлено будь-яких обмежень щодо існування інших міжнародних комерційних арбітражів на території України.

Водночас Законом України «Про третейські суди» визначено, що третейські суди можуть утворюватися та діяти при зареєстрованих згідно з чинним законодавством України: всеукраїнських громадських організацій; всеукраїнських організацій роботодавців; фондів і товарних біржах, саморегульованих організаціях професійних учасників ринку цінних паперів; торгово-промислових палатах; всеукраїнських асоціаціях кредитних спілок, Центральній спілці споживчих товариств України; об'єднаннях, асоціаціях суб'єктів підприємницької діяльності – юридичних осіб, у т. ч. банків. Третейський суд підлягає державній реєстрації в порядку, передбаченому Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань».

Таким чином, враховуючи, що міжнародний комерційний арбітраж за своєю правовою природою є третейським судом, особливістю якого є можливість розгляду справ, де однією зі сторін є іноземний елемент, можна дійти висновку, що норми, які регулюють порядок створення третейського суду, рівною мірою застосовуються і до відносин щодо утворення міжнародного комерційного арбітражу.

Водночас відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» визначено перелік документів і порядок здійснення державної реєстрації саме третейських судів, які існують в організаційно-правовій формі громадських формувань. Жодних особливостей щодо створення міжнародного комерційного арбітражу законом не передбачено.

Однак, на нашу думку, відсутність врегульованого порядку утворення саме міжнародного комерційного арбітражу є серйозною прогалиною в законодавстві України, яким регулюється питання діяльності арбітражу в Україні, оскільки незро-

зумілим є питання щодо можливості створення міжнародного комерційного арбітражу при, наприклад, будь-якій товарній біржі, яка діє на території України, окрім того, Міжнародного комерційного арбітражного суду, який вже існує.

ЛІТЕРАТУРА

1. Курильченко К. ТОП-7 переваг міжнародного арбітражу перед державним судочинством. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodniy-arbitrazh-ta-adr/top7-perevag-mizhnarodnogo-arbitrazhu-pered-derzhavnim-sudochinstvom.html>.
2. Волощук О. Міжнародний комерційний арбітраж: причини популярності. URL: <http://www.pravnuk.info/2013-12-27-15-15-31/706-mizhnarodnij-komercijnij-arbitrazh-prichini-populyarnosti.html>.
3. Статистичні дані. URL: <https://icac.org.ua/statystyka-ta-praktyka/statystyka>.
4. Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/4002-12/>.
5. Закон України «Про третейські суди». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1701-15/>.